

A czirbolya-fenyő (*Pinus cembra*) előjövedele- és tenyésztéséről a központi Kárpátokban.

Közli: Rowland Vilmos, urad. főerdőmester.

Valahányszor alkalmam nyílt a czirbolya-fenyővel természetes előjövetelei helyén találkoznom, mindig meleg érdeklődést keltett bennem kiválóan szivós természete, még oly magas régiókban is, hova őt többé más fanem a henye fenyő kivételével már nem követhette, s élénk vágyam támadt szaporításán és további terjesztésén közreműködni.

Sajnos, de be kell vallanom, hogy az arra fordított munkát és fáradságomat kellő siker nem koronázta, de éppen ezért nyilvánosság elé akarom hozni észleleteimet és tapasztalataimat a czirbolya-fenyő előjövedele és tenyésztése felől, azon reményben, hogy azzal alkalmat fogok nyújtani mások jobb eredményre keresztülvitt kísérleteiknek közrebocsátására.

A központi Kárpátokban (a magas Tátra) a czirbolyát kiválóan a déli — Szepesség felé hajló — lejtőkön találtam; nem ritka előfordulási helye a tarpataki völgy (1278·8—2024·9 mét.) már a taréjtól (Kämmchen) (1278·8 mét.) kezdve egészen az erdőtenyésztés határán túl, továbbá a Kriván lába mellett a koprovai és nevcerkai völgyekben, sőt még azon a réteken is (930 m.), melyek a Vichodnáról Hochwald felé vezető uttól északkeletre fekszenek.

Árva megye és Galicziának északi lejtőin nem akadtam rá, de gróf Wilczek János ur nem régiben arról biztosított, hogy ott is előfordul, nevezetesen a herczeg Hohenlohe által megvelt javorinai uradalomban gyakori.

Liptó-Ujvártt egy kincstári tisztviselő kertjében (646·5 m.) néhány példány van, s hasonlóan egy pár törzs egy földbirtokos kertjében Geczelfalván (463·0 m.) Alsó-Kubin mellett; amazok termőhelye a Vág, ezeké pedig Árva völgyében van,

de mind a kettőé itt, „török fejek“-nek nevezett gürgetegen. Ezen czirbolyák csiraképes magot hoznak.

Igen tisztelt barátom Pausinger József ur többször állította, hogy a czirbolya kivált a nyirkos légköröket kedveli, mint pl. a tarpataki és koprovai völgyekben (2070 m.); részemről azonban gyakran találkoztam videran növő s érett magot hozó példányokkal, patakoktól és nedves helyektől távol fekvő hegyoldalakon is.

Annak az okát, hogy a központi Kárpátokban oly ritkán találkozunk erősebb méretű czirbolya-törzsekkel, abban vélném kereshetni, hogy nem engednek neki elegendő időt teljes kifejlődésére. Minthogy megjelenése általában ritka, fája pedig a műasztalosok által igen keresett s jól lesz fizetve, ennél fogva már gyenge törzseket is felhasználnak fűrészáru, burfa s a legkülönbébb szobabutor készítésére. Mondják, hogy az ilyenekben volna a ruhanemű és szörme a molyok ellen legjobban biztosítva.

Hogy a czirbolya-fenyők száma magas hegységeinkben hova-tovább csökken, még azon körülménynek is tulajdonítható, hogy úgy az emberek, mint az állatok, még pedig a rágcsálók néhány faja és a szajkók, magját szorgalmasan felkeresik és elfogyasztják; hozzá járul még az is, hogy a czirbolya fiatal korában igen lassan növekedvén, gyakran lesz a marha által lelegelve.

A tátrafüredi fürdő-igazgatóság nem régen szigorú rendeletet adott ki, melynek értelmében a czirbolya-mag- és csemetéknek jogosulatlan szedése és eladása tiltatik, vajjon lesz-e ezen intézkedésnek kellő foganatja, azt majd a jövő mutatja meg; tartok tőle, hogy egyelőre a jóakarat elismerésével be fog kelleni érünk.

Sok gondot fordítottam a czirbolya-fenyőnek megtelepítésére az árvai uradalmi erdőkben, nevezetesen pedig a magas Tátra

észak-nyugati lejtőin fekvő podbjeli pagonyban. Kísérleteim magból tenyészteni, mely magot részben Jenneweintől Insbruckban, részben pedig a déli központi Kárpátokból nyertem, nem vezettek eredményre. Körülbelül 1500 m. magasságban a Csijerna Mlaka nevű kis tengerszem melletti területen teljvetést alkalmaztam, azonban az elvetett 15 klgr. magból nőtt csemeték közül ma már egyetlen egy sincs életben.

Hasonlókép eredménytelen volt törekvésem e fenyőt ültetés által honosítani. Ismételve ültettem el Táttra-Füred tájékáról küldött, majd pedig saját magam által hozott czirbolya-csemetéket a legalkalmasabb termőhelyeken, de ezek is mind kivesztek.

Él ugyan még kertemben (532 m.) egy tiz év előtt meszes talajon elültetett czirbolya-fenyő, de az egész idő alatt nem nőtt magasabbra egy hajszállal sem. Az árvai vár mészsíkláin (585 m.) elültetett néhány csemete sem volt képes fentartani magát, s így hajlandó vagyok feltenni, hogy a mésztalaj tenyésztésére nem alkalmas.

1878-ik év őszén a lipó-ujvári kincstári uradalomhoz tartozó vichodnai erdőgondnokságnak a Kriván tövén elterülő podbanszki nevű kerületében töltöttem néhány napot, s nem csekély örömömről a közeli veténykertben két ágyban czirbolya-csemetéket láttam kikelve. A magot 1877-ben ősszel úgy ültették el, mint az a borsónál szokás, de még 1878. szeptemberén is találkoztak magoncok, melyek ép akkor keltek ki.

Pietz m. k. erdész ur szives volt 1880. április havában 50 drb két éves csemetét átengedni, melyeket egy csemetekertben (572 m.) helyeztettem el; ennek altalaját kárpáti homokkő képezi. Feltalaja porhanyósága miatt kifagyásra igen hajlandó, különben jó. Fájdalom, az 1880-iki május 21. és 23-án beállott késői fagyok által az ültőnczök egynéhánya szenvedett, a többiek azonban épek.

1878-ban ősszel egy szepesi magkereskedőtől 0.5 liter czirbolya-magot kaptam. E magot egy homokkal telt ládában pinczében telettem, s már kora tavasszal nagy hajlomot mutatott csirázásra. 1879. április hóban lett hornyokban elvetve, s valószínűleg az egész mag szépen kikel, ha az egerek ki nem pusztítják, mielőtt akadályozólag közbeléphetünk volna.

A kikelés igen egyenetlenül ment végbe, s még a jövő tavasszal is akadtt elvéte egy-egy elkésett magból kelt csemete; de ugy ezek, mint az előbbi évben kikelt s most már vigan növekvő csemeték, a májusi fagyok által szenvedtek. További veszteséget okozott az a körülmény is, hogy egyes csemeték a talaj porhanyósága miatt fagy által teljesen kihuzatva, kivesztek.

Lavotha Albert ur, a vezetésem alatti főerdőhivatal segédje, a selmeczi erdész-akadémiai hallgatók által 1880-ban tett tanulmányi utazás alkalmával egy aránylag terjedelmes czirbolya-fenyő ertvényt látott, s erről velem a következőket közlé:

Az akkor a szomolnoki, jelenleg pedig soóvári m. k. erdőhivatalhoz tartozó szomolnoki erdőgondnokságban, Gömörmegye határán, Pipitka hegyen 3600—4000' magasságban van egy szépen sikerült czirbolya-fenyő ertés. Ezen hegy háta délről észak felé huzódva, hirtelen kúp alaku csúcsban végződik; egy elágazása pedig délkelet felé haladva, később patkó alakban egészen keletnek fordul. A hegyhát által így képezett teknőnek délkeleti oldalán lett a fentebb említett közel 6 hold kiterjedésű czirbolya-fenyő ertés ültetve. A talaj, melyen amaz áll, egy durva szemcsés, földpát-dús s azért könnyen széjjel omló gneisből képződött, mely ugy a hegy csúcsán, mint az északi meredek oldalakon világosan kitör.

A feltalaj maga üde, elég mély agyagból áll, mely nem humus-szegény, minek tanuja az ott buján növő sok erdei gyom és cserje. Ezen terület előbb állítólag havasi legelőül szolgált.

Közvetlenül a hegycsúcs alatt *vaccinium vitis idea* és *vacc. myrtilussal* sűrűn s nemezszerűleg benőtt széles gyűrű vonul körbe.

A termőhely — teknő-alakjánál fogva — eléggé védettnek mondható, ámbar a Kárpátokról jövő fagyos északi szelek közvetlenül érik e magányosan álló hegyet, nem lévén közte a Kárpátok láncza között elterülő óriási völgyben nálánál magasabbra nyúló hegycsoport.

Ezen érdekes állabnak közepe táján a czirbolyák 14—16 évesek lehetnek, s számos egyed, daczára fiatal korának, 1·3—1·7 m. magasságot ért már el.

Külső megjelenésök, hosszajtásaik sokat ígérnek, ágazatok földig érő, buja, sűrű növésű tüik setét színűek, s erős egészségről tanuskodnak. A legszebb czirbolyák egyike június 24-én virágzott.

A terület többi részén ültetett csemeték nem mutatnak oly szép növekvést; kivált csúcsajtásaik maradnak igen hátra. Ennek oka abban keresendő, hogy a körülfekvő gyom, fű és *vaccinium* nagyon beárnyalják s részben lenyomják őket; valószínű, ha kinőnek a nyomás alól, csak oly szép fejlődésnek indulnak majd, mint a többiek.

A termőhely további jellemzésére felhossa L. ur, hogy az egész ertés a lucz növekvési határán felül fekszik, s hogy az alatta mélyebben előforduló luczosok elsatnyult s törpe alakjukkal, egészen a havasi állabok jellegét hordják magukon.

Lavotha ur állítása szerint a selmeczi akadémiai felső növénykertben egy a Kárpátokból hozott czirbolya-fenyő lett átültetve; ugy ezen, valamint számos más egyeden, melyekkel a központi Kárpátokban tett kirándulásai közben alkalma volt találkozhatni, azt észlelte, hogy az észak felé nyúló ágazat a sorvasztó zord szelek hatása folytán elcsenevészett, eltörpült, sőt ki is száradt, míg a déli oldalon a hajtások aránylag szépen

és jól fejlődtek ki. Az ily egyedek mindég betegeskednek, s törzsük alsó részén gyakran előjövő héjaszálly talán nem annyira a meleg, hanem a napfény intensív hatásának lesz az eredménye. Mellesleg felemlíthetem, hogy a selmeczi botanikus kertben jelenleg több szép fiatal czirbolya-fenyő diszlik.

Szakmáry Donát ur kedves fekvésű lucsivnai parkjában (740 m.) meszes altalajon 25—30 törzsből álló czirbolya-fenyő csoportocska élénken nő; korát 40 évre lehetne tenni, s már 10 évnél tovább termi a tobozt és magot.

Zakopianka völgyében (934—1001 m.) (Zakopane a kárpáti touristák előtt ismert galicziai helység mellett) gránit-görgetegen, melyet alig takar néhány centiméternyi termőtalaj, mint legutóbb értesültem, szintén előfordul itt-ott, elég vidoran növő, ugy fiatalabb mint idősebb 30—40 éves czirbolya-fenyő.

Tátra-Fürednek egykori tulajdonosa Rajner ur, már a 60-as években tett kísérleteket a czirbolyának az erdei fenyőbe (*P. sylvestris*) való oltásával, s hogy ezen kísérletei tökéletesen sikerültek is, ezt Thierriot Albert cs. kir. erdőtanácsosnak a volt erdészeti egyesület közlönyében megjelent czikkeiből tudjuk.

Erdőbeosztás és uthálózat.

Közlő: Muics István.

Humboldt azt mondta: „Mi észlelés és kísérlet által eléretik, — analogiára és inductióra alapítva — tapasztalati törvények ismeretére vezet“.

Ily ismeretek eleinte sokáig csak azon szakférfiak elméletét foglalkoztatják, kik céljaikat gondolkozással igyekezzenek elérni; e gondolkodás szülte ismeretek aztán időnkint másokkal is közöltetnek, míg végre azoknak okszerű megfejtése a tanra vezet.